

SELAHADDİNİ EYYÛBÎ'NİN İLİM SEVGİSİ SALAH AD-DEEN AL-AYYUBI'S LOVE OF SCIENCE

Mahmut DÜNDAR*

Öz

Mısır'daki hâkimiyetini sağlayan Sultan Selahaddin, Nureddin Zengî'nin ölümü neticesinde Mısır ile beraber Suriye'ye de hâkim olmuştur. Sultan Selahaddin'in bu bölgelerdeki hâkimiyeti Abbasi halifesi tarafından tanınca Sultan Selahaddin kendi adına hutbe okutarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Sultan, kurmuş olduğu devletin her alanda ilerleme kat edebilmesi için adeta bir seferberlik ilan ederek gerek mimari, iktisadi, sosyal ve gerekse ilmi alanda aktif bir rol almıştır. Çeşitli İslam bölgelerinde ilmi faaliyetlerde bulunan âlimleri gerek Mısır ve Şam'da gerekse Kudüs'te istihdam ederek bu bölgelerde ilmi faaliyetlerin önünü açmıştır. Yapılan ilmi faaliyetlere ve toplantılara bizzat kendileri de katılarak bu konuya ne kadar önem verdiğini ortaya koymuştur.

Bu makalede Sultan Selahaddin Eyyûbî'nin ilme verdiği önem, bu bölgelerde iştirak etmiş olduğu ilmi toplantılar ve onun bu toplantılar üzerindeki etkisi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Selahaddin Eyyûbî, Eyyûbiler, İlmî Toplantılar, İlmî Faaliyetler, Mısır.

Abstract

Sultan Salah ad-Deen who has gained dominance in Egypt, with Nur ad-Deen Zangi death has dominated Syria as well as Egypt. When Sultan Salah ad-Deen's dominance in these regions is gained recognition by Abbasid khalif, he declared its independence by making read sermon on his own behalf. To progress in all areas of the state that was established by the Sultan, he has taken an active role in both architectural, economic, social and in scientific fields by almost declaring a mobilization. By employing scholars who have executed scientific activities in various Islamic regions in both Egypt and Damascus, and Jerusalem he has paved the way for scientific activities. He has revealed that how much the importance of this issue by attending himself to performed scientific activities and meetings.

In this article will focus on the importance of science which given to Salah ad-Deen al-Ayyub and the scientific meetings he participated in these regions and his impact on these meetings.

Keywords: Salah ad-Deen al-Ayyub, Ayyubids, Scientific Meetings, Scientific Activities, Egypt.

1. Sultan Selahaddin'in İlme Verdiği Önem

Sultan Selahaddin Nureddin Zengî döneminden itibaren ilmi aktivitelere devam etmiştir. Nureddin Zengî gibi medresenin fikirlerini benimseyen Selahaddin, medrese âlimlerine önem vermiş ve Sünnî mezhep hareketlerin yerleşmesine katkıda bulunmuştur (Zağlûl, 1990: 89).

Sultan Selahaddin, Eyyûbî Devleti'ni kurmakla birlikte medrese açma faaliyetini hızlandırıp yaygınlaştırmaya başlamıştır. Selahaddin ve beraberindeki devlet adamları hem Sünnî anlayışı hâkim kılmak hem de Eyyûbî memleketinde ilim ve irfanı yaymak için pek çok medrese inşa ederek buralardaki eğitim-öğretimi finanse etmişlerdir. Sultan Selahaddin, Sünnî mezhepler arasında ayırım gözetmeksizin Şafîî mezhebine mensup iken, Malikî, Hanefî ve Hanbelî mezhep fıkıhlarının tedrisatı için de medreseler yaptırmıştır (el-Münziri, 1988: 367).

Sultan Selahaddin, ilmin değerini bilip, bu anlamda iyi bir seviyeye ulaştığı gibi, tüm Eyyûbî devlet adamlarını da etkilemiştir. Selahaddin başta olmak üzere Eyyûbî hükümdarlarından birçoğu, ilimle meşgul olmuş ve aralarından eser te'lif edenler olmuştur (Ağırakça, 1997: 200 ; Basuğuy, 2017: 312-319). Bu devirde din, siyaset ve düşünce alanında derin izler bırakan önemli ilim adamları yetişmiştir. Yapılan te'lifler fıkıh, hadis, tefsir vs. dinî alanlarla ilgili yapıldığı gibi, diğer alanlara yönelik de yapılmıştır. İlimin yayılmasında olduğu gibi, eserlerin yazılmasında da başta Selahaddin olmak üzere Eyyûbîlerin inşa ettikleri medreselerin ciddi bir katkısı olmuştur (Bozkurt, 2003: 324).

Sultan Selahaddin, Kur'an hafızı olduğu gibi, Ebû Temmâm'ın *el-Hamâse*'sini, Ebû İshâk eş-Şîrâzî'nin *et-Tenbîh fi'l-Fikh*'ini ezberlemiştir. Üsâme b. Munkız'ın *dîvânını* da okuduğu (İbn Şeddâd, 1994: 7) gibi, İbn

* Yrd. Doç. Dr. Yüzcüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. mahmutlardan@hotmail.com

Şeddâd'dan Süleym er-Râzî'nin fıkha dâir muhtasarını ve İbn 'Avf'tan *el-Muvattâ'*ı okumuştur. Yine meşhur hadisçi es- Silefî'den, Tâceddîn el-Bündehî'den ve daha sonraları İbn Şeddâd'dan hadis okumuştur (Zağlûl ,1990: 90). Türkçe, Arapça ve Farsça'yı iyi bilen Sultan Selahaddin yaşamı boyunca seferlerde olmasına rağmen o ve ailesi, önemli bir edebi bilgiye sahiptiler (Yılmaz, 2004: 40). Sultan Selahaddin'in tarih ve edebiyat kültürü de çok geniş olduğundan İbn Şeddâd, Selahaddin için "Tarih ve Edebiyat ile ilgili başkalarından duymadığımız güzel şeyleri ondan öğrenirdik" demiştir (İbn Şeddâd, 1994: 34) .

2. Sultan Selahaddin'in Katıldığı İlmî Toplantılar

Cesaretini, kahramanlığını, maharetini, iyilik ve yardımseverliğini dinin ve ilmin gereklerine dayandıran Sultan Selahaddin, bu hassasiyetine istinaden yukarıda belirtildiği üzere, ilmî müesseseleri kurduğu gibi, gördüğü, duyduğu ve yanında oluşturabildiği ilmî toplantılara katılmıştır. Bu anlamda aile bireylerini etkilediği gibi, diğer devlet erkânlarını da etkileyerek bu toplantılara katılımlarını sağlamıştır.

Selahaddin Eyyûbî'nin katıldığı ilmî toplantıları genellikle Kur'an okumaya ve dinlemeye, hadis ilmi ile Sünnî fıkıh İlminin tedrisine ve dinlemesine, ehli Sünnet inancına bağlılığına, dil, edebiyat, şiir ve tıp faaliyetlerine yönelik olmuştur. Örnek olması açısından bu İlmî toplantılardan birkaçından şöyle söz edilebilir:

a-eş-Şâtibî el-Kasım b. Firruh Gibi Kıraat Âlimlerinin İlmî Toplantıları

Sultan Selahaddin, Kur'an ilimlerini bilen ve Kur'an'ı hıfzettiğine inandığı bir imamdan Kur'an'ı dinlemeyi severdi. Kendisi Kur'an'ı dinlemek üzere geceleyin köşkünde bulundurduğu hocadan iki, üç ve dört cüz okumasını isterdi. Özel köşkünde Kur'an'ı dinlemesini istediği gibi, genel meclisinde de 20 ve daha fazla ayeti dinlemeyi adet etmiştir. Nitekim Kur'an'ı dinlerken kalbi titreyen ve gözleri yaşaran Selahaddin, babasıyla birlikte olan ve çok iyi Kur'an okuyan bir çocuğa kendi özel yiyeceklerinden verirken yine çocuğa ve babasına ekilecek bir kısım toprak vakfetmiştir (İbn Şeddâd, 1994: 59-60).

b-el-Hafız es-Silefî'nin İlmî Toplantıları

Sultan Selahaddin, oğulları el-Efdal Ali ve el-Aziz Osman, kardeşi el-Adıl ve sekreteri el-İmad el-İsfahanî ve devletin büyük adamları ile birlikte Kahire'den İskenderiye'ye ilmüne değer verdiği el-Hafız'ın ziyaretine gidip ilmî toplantılarına katılarak ondan hadis dinlemişlerdir. Böylece kendisiyle birlikte aile fertlerinin ve devlet büyüklerinin yetişip bilinçlenmesini sağlamıştır. Özellikle Selahaddin, el-Hafız'dan birçok hadis rivayet etmiştir (es-Sellâbî, 2009: 319) .

c-Ebu Tahir b. Avf el-İskenderanî'nin İlmî Toplantıları

Sultan Selahaddin, h.577'de İskenderiye'de bulunan Ebu Tahir b. Avf el-İskenderanî'yi ziyaret ederek onun ilmî toplantılarına katılmış ve kendisinden İmamı Malik'in " Muvatta" kitabını dinlemiştir. Bu ilmî toplantılardan istifade ederek ilmî birikime sahip olmak üzere çocukları ile devlet büyüklerini yanlarında bulundurarak bu toplantılara katılmıştır. Sultan Selahaddin, evlatları ve devlet büyükleri ile birlikte ilmî toplantılardan alınan derslerden istifade ederek büyük hayır gördüklerini belirtmiştir (el-Makdisî, 1997: 24). Özellikle fikhî konularda Ebu Tahir'in görüşlerine başvurarak kendisinden fetvalar almıştır (Şeyyâl, 1977: 119). Nitekim a'ma birisinin kadılık yapabileceği ile ilgili kendisinden fetva almıştır (İbn Hallikân, 1949a: 256) .

d-el-Bündehî Tacüddin Ebû Sa'id Muhammed b. Abdurrahman el-Mes'ûdî'nin İlmî Toplantıları

Aslen Faslı olup mutasavvıf, edip, hadisçi ve fakihtir. Dımaşk'a gelip Sümeysatiyye Hangâhı'na yerleşmiştir. Sultan Selahaddin'in oğlu el-Melikü'l-Efdel'e hocalık yapmak üzere Mısır'a gelerek burada eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunmuştur. Aynı zamanda ilmî toplantılarına katılan Sultan Selahaddin, başta hadis olmak üzere kendisinden dersler almıştır (el-Hamevî, 1936b: 215-216).

e-İsa el-Hakkârî'nin İlmî Toplantıları

Daha önceden de ifade edildiği gibi, Sultan Selahaddin imkân dâhilinde devlet adamlarını ilmî düzeyi yüksek kimselerden seçerdi. Dolayısıyla yakınında bulunan bu âlim kimselerle sürekli bir araya gelip, ilmî, dinî, sosyal ve siyasal toplantılar yapardı. Nitekim İsa el-Hakkârî de, Sultan Selahaddin'in seçtiği emirlerinden olup, kendisi ile belirtilen toplantıları yapıp, düşüncelerine güvenerek onunla istişarelerde bulunurdu. Dolayısıyla Selahaddin siyasi ve ilmî meselelerde fakih olan el-Hakkârî'ye danışıp dediklerini uyguladığından, el-Hakkârî, Selahaddin ile insanlar arasında köprü görevini görmüştür (İbn Hallikân, 1949b: 497).

f-Zeynüddin Ali b.İbrahim b.Neca'nın İlmî Toplantıları

Sultan Selahaddin, ilmüne ve düşüncelerine değer verdiği ve kendisine güvendiği fakih İbn Neca'nın vaaz ve ilmî toplantıları ile sohbetlerine çocuklarıyla birlikte katılmış ve kendisinden istifade etmişlerdir (el-Keylanî, 2002: 282). Nitekim Sultan Selahaddin, Kudüs'te kılınan ilk cuma namazında vaaz etmek için kendisini görevlendirmiştir (Ebu Şame, 1947: 34-35). Dolayısıyla son derece kendisine saygı gösterdiği Zeynüddin'i engin birikimi, ileri görüşlülüğü ve deneyimi dolayısıyla, Amr b. As'a benzeterek kendisine "Amr b.As" demiştir (el-İmam el-Hafız, 1393: 437-438).

g-Abdullah b. Ebi 'Asrun'un İlmî Toplantıları

Abdullah b. Ebi 'Asrun, Sultan Selahaddin ile birlikte Zengî'nin yanında bulunmuşlardır. Ebu 'Asrun hüküm, fetva, talim ve ilimle meşgul olurken, Selahaddin ise askeri işlerle meşgul olmuştur. Ancak Zengî'nin ölümünden sonra Sultan Selahaddin tarafından Ebu 'Asrun Şam bölgesinin tamamına başkadi olarak atanmıştır. Sultan Selahaddin ve ona bağlı kimseler, Abdullah'ın Sahip olduğu fıkıh, usûl'ü'l-fıkıh, tartışma, fetva, hüküm, şiir ve edebiyat konularında verdiği derslerde ve yaptığı ilmî toplantılarında kendisinden istifade etmişlerdir. Özellikle Sultan Selahaddin, siyasi hayatında, onun ilminden ve düşüncesinden istifade ettiğini belirtmiştir (es-Sellâbî, 2009: 329-332).

ğ-el-İmad el-İsfehanî'nin İlmî Toplantıları

Sultan Selahaddin, yine ilmî yeterliliği ve güvenirlilik derecesi yüksek olan âlim el-İmad el-İsfehanî'yi ikna ederek kendisine yakın tutmuş, kadılık ve kâtiplik görevleriyle görevlendirmiştir. el-İmad kadı, allâme ve fetva verebilen biri olarak Selahaddin'in sırlarının katibi ve güvendiği biri iken, Selahaddin döneminde risaleleri ve müjdeleri yazdığı gibi çeşitli ilmî ve siyasi şura meclislerini de oluşturarak, başta Selahaddin ve devlet erkanları olmak üzere, toplumun diğer kesimlerinin bilinçlenmelerine katkıda bulunmuştur (es-Sellâbî, 2009: 340). Aynı zamanda Sultan Selahaddin, kendisini şiir ve nesir hususunda devamlı teşvik ettiğinden o da bu istek doğrultusunda devrin ihtiyaçlarını dile getiren şiirleri söylemiş ve mektupları yazmıştır (Yılmaz, 2004: 39). Nitekim el-İmad'ın şiirlerinden ve nesirlerinden etkilenen Sultan Selahaddin, kendisini hediyelerle ödüllendirmiştir (Bedevî, 1960: 37).

h-Muhyiddin Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Yahya b. el-Kureşî b. ez-Zekî'nin İlmî Toplantıları

Yine ilmî liyakate ve ilimden istifade etmeye öncelik veren Selahaddin kendi döneminde Muhyiddin'i Dımaşk'a kadı olarak tayin etmiştir. Selahaddin ile birlikte Kudüs'ün fethine katılan ve fetih hutbesini okuyan Muhyiddin, birçok alanda ilim sahibi olduğundan Dımaşk camisinde tefsir ilminin halkasını oluşturarak bu anlamda ilmî toplantıları gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla her fırsatta Selahaddin ve devlet erkânlarıyla ilmî toplantıları yaparak ilmî faaliyetlerde bulunan Muhyiddin, Dımaşk camisindeki toplantılarıyla da genel olarak ilmî faaliyetlerde bulunmuştur (el-Hazimî, 1421h: 354).

ı-el-Hubûşanî Ebu'l-Berekât Necmüddin'in İlmî Toplantıları

Sultan Selahaddin, samimi dindarlığı ve Sünnîliği dolayısıyla takdir ettiği el-fakih eş-Şafiî el-Hubûşanî'yi, İmamı Şafiî'nin türbesinin yanındaki medresenin müderrisliğine tayin etmiştir (Dündar, 2014: 172). Böylece, inandığı Sünnî Eşarî akidesini yaymada güvendiği el-Hubûşanî'yi kendisine yakın tutan Selahaddin, kendisiyle gerçekleştirdiği ilmî toplantılarda onun ilmî düşüncelerinden istifade etmiştir (es-Sellâbî, 2009: 342). Nitekim el-Hubûşanî ile yapılan istişare neticesinde, Fatimi hilafetinin zamanının bittiğinin ve Sünnîliği temsilen Abbasi halifesi adına hutbe okutmanın fetvasını kendisinden alınmıştır. Buna istinaden el-Hubûşanî'nin kendisi Mısır minberlerinde 1171'de bu hutbeyi okumuştur (Müna Muhammed Bedr, 2002: 60).

i-İbn Şeddâd Buhaüddin'in İlmî Toplantıları

Musul'da doğup büyüyen İbn Şeddâd, hac farizasını yerine getirmek üzere m.1188 / h.583'te Mekke'ye yaptığı yolculuk ve Hz.Muhammed (s.a.v.)'in kabrini ziyaret etmek üzere Medine'ye yaptığı ziyaretten sonra Kudüs'ü de ziyaret etmek istemiştir. Ancak Sultan Selahaddin'in isteği üzerine Kudüs'e gitmeden Dımaşk'a gelmiştir. Kendisini tam bir saygı ve ikramla karşılayan Selahaddin, kendisiyle bir araya gelerek ilk ilmî toplantısını gerçekleştirmiştir. Bu esnada kendisinden ilmiyle amel eden meşayihlerden söz etmesini istediği gibi, bir kısım hadisi de işitmek istemiştir. Dolayısıyla ilim ve ulemadan söz eden İbn Şeddâd, Buharî'den topladığı bir kısım hadisi bizzat kendisi Sultan Selahaddin'e sunmuştur. Bundan sonra Kudüs'ü ziyaret etmeye giden İbn Şeddâd, bu ziyaretini tamamladıktan sonra memleketi olan Musul'a dönmek üzere Sultan Selahaddin'den izin almak için tekrar Dımaşk'a gelmiştir. Ancak Selahaddin'in kendisine izin vermemesi üzerine burada ilim faaliyetlerinde bulunmuş ve "cihad, cihadın hükümleri ve adabı" ile ilgili bir kitabı telif ederek Selahaddin'e takdim etmiştir. Böylece Sultan Selahaddin vefatına dek, çocuklarının da hocalığını yaptığı İbn Şeddâd'ın tecrübesinden ve ilmî birikimlerinden istifade etmiştir (İbn Şeddâd, 1994: 6-7).

j-eş-Şeyh el-İmam Kutbüddin en-Neysaburî'nin İlmî Toplantıları

Sünnî ve Eşarî akidesini oluşturmada birçok âlimle bir arada bulunan ve onlardan edindiği bilgilerle akidesini sağlamlaştıran Sultan Selahaddin, özellikle en-Neysaburî'den etkilenmiştir. Nitekim Selahaddin'in akideyle ilgili ihtiyaç duyduğu bilgileri içeren bir kitap en-Neysaburî tarafından telif edilerek kendisine takdim edilmiştir. Bu kitabı çok seven Selahaddin, küçük çocuklarına da ezberleterek öğretmiş ve öğrendiklerini kendilerinden dinlemiştir (es-Sellâbî, 2009: 230-231).

k-Halepli Fakihlerin İlmî Toplantıları

Sultan Selahaddin'in, ehli-sünnet inancına aşırı derecede bağlılığından felsefe, mantık ve kelim gibi aklı ilimlere sıcak bakmamıştır. Dolayısıyla bu tür anlayışlarla hareket edenlere karşı katı tutumlar takınmıştır. Nitekim Halepli fakihler tarafından yapılan ilmî toplantılar neticesinde, Sünniliğe ters bir anlayışta (İşrakîye nazariyesi, Yeni Eflatunculuk, Batinilik) hareket ederek halkı sapıklığa teşvik ettiği gerekçesiyle, Şihabüddin es-Sühreverdî'nin katlinin vacip olduğu fetvası çıkarılmıştır. Bu fakihler, çıkardıkları fetvanın Akkâ'nın önünde bulunan Sultan Selahaddin'e göndermeleri neticesinde Sünnî inancını korumada tavizsiz olan Selahaddin, aldığı bu fetvayla Halep'te bulunan oğlu ez-Zahir'e bir mektup göndermiştir. Bu mektupta ise, "Şihabüddin es-Sühreverdî'nin mutlak öldürülmesi gerektiği" kararı belirtilmişti. Bu mektuba istinaden ez-Zahir, Şihabüddin es-Sühreverdî ve talebesi Şemsüddin'i Halep'te idam ettirmiştir (Şeşen, 1987: 411-413; es-Sellâbî, 2009: 233).

l-el-Kadı el-Fadıl Abdurrahim b. Ali'nin İlmî Toplantıları

Sultan Selahaddin, dinî ve ilmî hassasiyetine istinaden ilim ve ulemayla birlikte olmaya önem vererek hatta çocuklarıyla ilim meclislerine katılmıştır (Ebu'l-Fettah Bedevî, 1988: 256). Bu doğrultuda Zengî dönemindeki âlimleri korumuş, onlara ikramlarda ve yardımda bulunmuş, vezirlerini ile hükümdarlarını büyük âlimlerden seçmiştir. Kendileriyle dinî, ilmî ve bu kıstaslara bağlı sosyal ve siyasal toplantılarını gerçekleştirmiştir. Nitekim Sultan Selahaddin, el-Kadı el-Fadıl Abdurrahim b. Ali ile bu anlamda birçok toplantıları gerçekleştirmiştir. Özellikle diplomatik nesir el-Kadı el-Fadıl ile zirveye ulaşmış ve onun bu nesri daha sonraki nesilleri etkilemiştir. Dolayısıyla inşa sanatı dediğimiz diplomatik nesrin mümessili olan el-Kadı el-Fadıl'a nisbetle bu sanata "Sanâtü'l-Fadıl" diyen edipler de olmuştur (Şeşen, 1987: 373). Böylece en büyük belagat şeyhi sayılan el-Fadıl, ustaca ifadeler ve engin görüşleriyle Sultan Selahaddin'in başarılarına büyük katkılarda bulunmuştur. Bu toplantıların istifade boyutuna dair Selahaddin, onun ile ilgili şu ifadelerde bulunmuştur: "Ben yerleri kılıcımla değil, el-Kadı el-Fadıl'ın görüşüyle fethettim." (es-Sellâbî, 2009: 293). Sultan Selahaddin, el-Fadıl'ın gerek kadılık ve gerekse kadılık dışındaki süreçlerinde, yani Mısır'da olduğu gibi Şam'da da ilmî toplantılarına katılarak kendisinden istifade etmiş ve kendisine danışmıştır (el-Makrizî, 1948: 317). Aynı zamanda Selahaddin'in etrafında pek çok şairin toplanmasını sağlayan el-Fadıl, cihad konulu devrinin karakteristik şiirine de öncülük etmiştir (Muhammed K. Hüseyin, 1957: 98).

Nazım bu dönemin aktüel edebî türlerinden olduğundan okuyan ve kültürlü insanların tamamı az ya da çok bu türle ilgilenmiştir (el-Hamevî, 1936a: 86). Zira nazımla hükümdarlar ve emirler methedilerek hediyelendirildiğinden aynı zamanda nazım ediplerin geçim kaynağı olmuştur. O dönemde hükümdarların en büyük propaganda aracı şiir olduğundan, şairler hükümdarlar tarafından korunmuşlardır. Nitekim aralarında Mısırlı, Şamlı ve Iraklı şairlerin de bulunduğu 50'ye yakın şair, şiirlerinde Sultan Selahaddin'in meziyetlerini dile getirmişlerdir (Bedevî, 1960: 39). Dolayısıyla Sultan Selahaddin şiirleri sevip şairlerle de bir araya gelmiş ve şairleri korumuştur Ancak şiirleriyle Sultan Selahaddin'in aleyhine komplo düzenlemeye çalışan şair Umâret el-Yemenî ise, Sultan Selahaddin tarafından alınan kararla Kahire'de idam edilmiştir. Bu dönemde dünyevî işlerle ilgili şiir yazar İmadeddin el-Katib, el-Kadı el-Fadıl ve İbnu es-Saatî gibi şairler yetişirlerken tasavvufî sahada da İbnu'l-Farîd gibi şairler yetişmişlerdir (Şeşen, 1987: 374-375). Böylece bu dönemde kurulan ve Selahaddin'nin katıldığı şairlerin meclislerinde şiirler, toplumu yönlendirmede dinî ve vatanî duyguyu harekete geçirmek için söylendiği gibi kültürel amaçlı olarak da, ya ilk harfleri veya kelimeleri ile başlayarak okuma şeklinde yarışma amacıyla ya da doğru ifade biçimlerine delil olarak gösterilmede söylenmiştir. Dolayısıyla şiirler daha önceki dönemlerde olduğu gibi oyun ve eğlence aracı olmak yerine, dinî ilimlerin esaslarına bağlı dinî ve vatanî duyguları harekete geçirme ile kültürel etkinlik ve eğitim aracı olarak kullanılmıştır (Dündar, 2014: 191).

m-Muvaffaküddin Es'ad b. İlyâs b. Mairân'ın İlmî Toplantıları

Yahudî asıllı olup Sultan Selahaddin'in sultanlığının ilk yıllarında Müslüman olmuştur. Baştabip olarak da atanan Muvaffaküddin, Selahaddin'in tabipliğini yaptığı gibi, ordu baştabibi olarak da sefere katılmıştır. Selahaddin ile yaptığı toplantılar ve ondan etkilenmeleri neticesinde, fakir hastaları dolaşarak onları bedava tedavi ettiği gibi, ilaçları ile hamam paralarını da ödeyerek onlara yardımlarda bulunmuştur (Dündar, 2014: 211-212).

3. Sultan Selahaddin'in İlmî Toplantılar Üzerindeki Etkisi

Sultan Selahaddin'in yanında âlim ve fakihlerin önemli konumları bulunmaktadır. Onun meclisi ilim ve fazilet ehli kimselerle dolmaktadır. O, hadisleri senetleriyle dinlemektedir. Âlimler onun yanında faydalı ve şerî ilimlerden söz etmektedirler. Öyle ki, Sultan Selahaddin fakihlerin meclislerine ve sohbetlerine devam ettiğinden ve kadıların hüküm vermelerine iştirakinden dolayı, şerî hükümler ile ikna edici sebepleri ve dikkate alınması gereken delilleri onlardan daha iyi bilirdi. Selahaddin, bir hadis şeyhinden yüksek derecedeki rivayete sahip hadis veya hadisleri duyduğunda imkân dâhilinde hadis şeyhini huzurunda bulundurur, bu hadisleri ondan kendisi dinlediği gibi çocuklarına ve mahiyetindekilere

de dinletirdi. Eğer şeyh sultanın meclisinde bulunmayanlardan ise, kendisi hadis şeyhine gidip onun meclisinde söz konusu hadis veya hadisleri dinlerdi (es-Sellâbî, 2009: 343). Nitekim bu anlamda Sultan Selahaddin'in, defalarca İskenderiye'ye gidip Hafız es-Silefî'den hadis dinlemiştir (Sellâm, 1990: 102). Ayrıca Selehaddin, Fakih olan Kutbüddin en-Nisaburî'ye gitmiş ve ondan istifade ederek kendisi ile sağlam ilişkiler kurmuştur. Çünkü o anlamak istediği konu ile ilgili devamlı, ilim ehli şeyhler ve büyük fakihlerle tartışmış, ilgili araştırmalarda bulunmuştur (es-Sellâbî, 2009: 343). Yine çok önemseydiği ve birçok imkân ve yetkilerle donattığı fakihlerin fikhî düşüncelerinden istifade edebilmek için İbnu'l-Cevzî, İbnu's-Salâh, Sühreverdiler ve Şehrezoriler gibi fakihlerin ilim meclislerinde bulunmuştur (Sellâm, 1990: 104).

Sultan Selahaddin aynı zamanda tasavvuf ehline önem vermiş, ilgili müesseseleri tesis etmiş, Seyhü's-Şüyüh Sadrüddin Muhammed b. Hammûye gibi tasavvuf âlimlerine değer vermiş, ilim meclislerinde bulunmuş ve nasihatlerini dinlemiştir (eş-Şamî, 1991: 81). Onlardan etkilenecek zühd hayatı yaşamıştır. Nitekim Mısır'da ilk tasavvuf hangahını da Selahaddin'in kendisi kurmuştur (el-Hatib, 1988: 104).

Sultan Selahaddin, adaleti uygulamak üzere her pazartesi ve cuma günleri genel mecliste otururdu. Burada fakihleri, kadıları ve âlimleri bulundururdu. Daha sonra yaşlı, genç, büyük, küçük ve herkesin bundan yararlanmasını sağlamak üzere kapıları açtırdı. Bu uygulamaya hazırda ve yolculukta devam ederdi. Kendisine sunulan olayları günlük olarak toplayıp çözümleri için gece veya gündüz bir saat kâtipleriyle toplanırdı, Allah'ın kalbine attığı şekliyle bu olayları çözerdi (İbn Şeddâd, 1994: 41-42).

Yolculuk bitiminde insanlarla birlikte yemek yedikten sonra dinlenmek için kendisine ait çadıra gitmek, uykudan uyanınca namaz kıldıktan sonra burada hizmetinde bulunanlara hadis ve fıkıh okumak, Sultan Selahaddin'in adetlerindendi.

İsmi bilinmeyen ilim ve tasavvuf sahibi bir adam, Sultan Selahaddin'in Kudüs'teki hizmetlerini görünce Selahaddin'nin çadırına gitti ve Selahaddin, ondan hadis rivayet etti. O da Selahaddin'in İslam'a olan samimiyetinden dolayı kendisine teşekkür etti ve hayır tavsiyesinde bulundu (İbn Şeddâd, 1994: 62,67).

Sultan Selahaddin başta olmak üzere Eyyübî devlet adamları âlimlere değer verdikleri gibi, onların bir ferdi gibi ilmî toplantılarına katılmışlardır ve her bir ilime dair sorular sormuşlardır. Özellikle fıkıh ve nevinden sorulan sorulara cevap verenlere iyiliklerde bulunmuşlardır (İbn Tağriberdî, 1939: 227,232). Eyyübî vezirleri ve kadıları da ilmî toplantılara katılmış ve edebiyatla uğraşmışlardır (Mahmud Mustafa, 1967: 269-271).

O halde Sultan Selahaddin'in birçok ilmî faaliyetler için örnek uygulamaları olmuştur. Nitekim Sultan Selahaddin, gittiği her yerde ilim adına şerî medreselerle tasavvuf hangahları yan yana yaptırmış (el-İsbehani, 1965: 145) ve tasavvuf ehli ile olan beraberliği neticesinde züht bir hayatı yaşamıştır (İbn Şeddâd, 1994: 6,16). Özellikle Sünnî âlimlerle beraber olmuş ve görüşlerinden istifade etmiştir (Ebü'l-Abbâs, ts.: 415-416). Çocuklara Kur'an telkin etme ve ezberletme faaliyetlerinde bulunmuştur (İbn Cübeyr, 1980: 25). Hadis ilmine önem veren Selahaddin, hadis âlimlerine yakın durmuş, hadis şeyhinden derecesi yüksek bir hadis kendisine ulaştığında, yanında bulunanlara duyurduğu gibi (el-Makdisî, 1997: 245) kendi evlatları ile hizmetinde bulunanlara dinletmiştir (es-Sellâbî, 2009: 263). Muhaddisler yanlarına uğramazlarsa, Selahaddin onlara uğrayıp onlardan istifade etmiştir (İbn Şeddâd, 1994: 10). Sultan Selahaddin, edebiyatı sevdiğinden edebiyat ehline şefkat göstermiş, iyilikler yapmış ve şiirlerini hediyelemiştir. Güzel şiirleri övüp meclisinde tekrarladığı gibi, çoğu sefer, şiir ve şairden söz ederek sohbetinde bulunmuştur (Bedevî, 1960: 32-33).

SONUÇ

Sultan Selahaddin, ünlü bir komutan ve cesur bir lider olduğu gibi, Allah(c.c.)'a olan sevgisinin ve bağlılığının ifadesi olarak Yüce Allah'ı ve Allah (c.c.) için mahlûkatlarını sevmiştir. Dolayısıyla Kur'an'ın Kerim'in Saffat Suresi 138.ayetinde "taakkul" ve Nisa Suresi 82.ayetinde "tedebbür" kavramlarıyla belirtildiği üzere sevgisini ilmî faaliyetlerle bilimsel, düşünsel bir çerçeveye oturtmuş ve insanlara dinin öngördüğü fitrata uygun bir yaşam tarzını temin etmeye çalışmıştır.

Sultan Selahaddin, iyi bir komutan olarak, yapılan savaşlarda İslam ordusuna zaferler kazandırdığı, iyi bir lider olarak da sosyal yaşamın gerektirdiği toplumun fiziki ihtiyaçlarını yerine getirdiği gibi iyi ve samimi bir dindar olarak da dinin gerektirdiği ilmî bir birikimi kazanmış, ailesine ve çevresine de kazandırmıştır. Bu doğrultuda başta medreseler olmak üzere ilmî eğitim kurumlarını inşa ederek yaygınlaştırmıştır. Özellikle Sünnî mezheplere göre dinî ilimlere önem veren Sultan Selahaddin, bu mezheplerin âlimlerine de önem vermiştir. Ancak kendisi Sünnî Şafii mezhebine mensup iken, diğer Sünnî mezheplerin ilmî faaliyetlerini de desteklemiş ve bunların ilmî toplantılarına da katılmıştır.

Sultan Selahaddin, başta hadis ve fıkıh olmak üzere, özellikle İslamî ilimlerle ilgili, yakın çevresinde oluşturabildiği ilmî toplantıları gerçekleştirmiştir. Bu toplantılardan kendisi istifade ettiği gibi İslam'ın "Yakından Uzağa İlkesi"ne uyarak ailesinin, yakın çevresinin ve toplumun diğer kesiminin de istifade etmelerini sağlamıştır. Ancak ilmine güvendiği âlimlerin ilmî toplantıları yakın çevresinde gerçekleşmediği

durumlarda kendisi, yakınları ve beraberinde götürebildikleri devlet erkânları bu âlimlerin yanlarına giderek onların ilmî toplantılarına katılmışlardır. Aynı zamanda diplomatik nesir ve şiir başta olmak üzere, dinî ve millî amaçlarla düzenlenen edebî ve kültürel faaliyetlere iştirak etmişlerdir.

Sultan Selahaddin örnek kişiliğinde, “Halka hizmet hakka hizmettir.” anlayışında ve özellikle takva sahibi olmada, ilme ve âlimlere önem vermede, ilmî şahsiyeti kazanma ve çevredekilerine kazandırmada, kendilerinden sonra gelen Eyyûbî sultanlarını etkilediği gibi daha sonradan gelen Müslüman liderlerini de etkilemiştir.

KAYNAKÇA

- AĞIRAKÇA, Ahmed (1997). *Salâhaddin Eyyûbî ve Kudüs'ün Yeniden Fethi*, İstanbul: Beyan Yayınları.
- BASUĞUY, Bedrettin (2017). *Haçlılar Karşısında İslam'ın Sağlam Bir Kalesi Eyyûbîler*, İstanbul: Siyer Yayınları.
- BEDEVİ, Ahmet Ahmed (1960). *Selahüddin el-Eyyûbî Beyne Şu'arâi Asrihi ve Küttâbihi*, Kahire: Daru'l-Kalem.
- BOZKURT, Nebi (2003). “Medrese”, *DİA XXVIII*, Ankara: Diyanet Yayınlar, s. 323-340.
- DÜNDAR, Mahmut (2014). *Mısır Eyyûbîlerinde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EBU ŞAME, Şihabüddin Abdurrahman b. İsmail b. İbrahim el-Makdisi (1947). *Teracimu Ricali'l-Karneyn es- Sadis ve's-Sabu' el-Hicriyyin*, (tsn. Muhammed Zahid b. el-Hasan el-Kevseri), Beyrut: Daru'l-Cebel.
- EBU'L-FETTAH BEDEVİ, Abdülmecid (1988). *et-Tarihu's-Siyasî ve'l-Fikrî li'l-Mezhebi's-Sünnî fi'l-Meşrki'l-İslamî mine'l-Karni'l-Hamis'el-Hicrî Hatta Su'küti Bağdad*, Kahire: Daru'l-Vefa-ı li't-Tabaati ve'n-Neşr.
- EBÜ'L-ABBAS, Takıyyüddin Ahmed b. Ali b. Abdülkadir el-Makrizî (ts.). *el-Mevâ'iz ve'l-İ'tibâr bi Zikri'l-Hittat ve'l-Âsâr II*, Beyrut: Dâru Sadr.
- EL-HAMEVÎ, Yâkût, Ebu Abdullah İbn-i Abdillâh er-Rumi (1936a). *Mu'cemu'l-Udebâ' İrşâdu'l-Erîb ilâ Ma'rifeti'l-Edîb XIII*, Kahire: Daru'l-Fikir.
- _____ (1936b). *Mu'cemu'l-Udebâ' İrşâdu'l-Erîb ilâ Ma'rifeti'l-Edîb XVIII*, Kahire: Daru'l-Fikir.
- EL-HATİB, Esad (1988). *el-Bütületu ve'l-Feda' İnde's-Süfiyye Dırasatun Tarihiyyetun*, Dımaşk: Metbaatu's-Şam.
- EL-HAZİMÎ, Nasır Nuhammed Ali (1421h). *el-Hayatu'l-İlmîye fi dımaşk fi'l-Asri'l-Eyyûbî II* (Mastır Risalesi), Suudi Arabistan : Külliyyetü's-Şeriatî Camiatü'l-Kura'.
- İBN CÜBEYR, Ebü'l-Hüseyn Muhammed b. Ahmed (1980). *Rihletu İbn Cübeyr*, Beyrut: Dâru Sadr.
- İBN HALLİKÂN, Ebu'l-Abbâs Şemsüddin Ahmed b. Muhammed (1949a). *Vefeyâtu'l-A'yân ve Enbâ'u Ebnâ'i'z-Zamân II*, (thk. İhsan Abbas), Beyrut: Daru Sadr.
- _____ (1949b). *Vefeyâtu'l-A'yân ve Enbâ'u Ebnâ'i'z-Zamân III*, (thk. İhsan Abbas), Beyrut: Daru Sadr.
- İBN ŞEDDÂD, Bahâeddin Yûsuf (1994). *en-Nevâdiru's-Sultâniyye ve'l-Mehâsinu'l-Yûsufiyye*, (thk. Cemâlüddin Şeyyâl), Kahire: Mektebetü'l-Hancı.
- İBN TAĞRİBERDÎ, Cemâlüddin Ebu'l-Mehâsin Yûsuf el-Atabeki (1939). *en-Nucûmu'z-Zâhire fi Mulûki Mısır ve'l-Kâhire VI*, Kahire: Darü'l-Kitab.
- EL-İMAM EL-HAFİZ, Abdurrahman b. Ahmed b. Receb (1393). *ez-Zeylu 'ala Tabakati'l-Hanabîti I*, Mekke: Camiatu Ummu'l-Kura.
- EL-İSBEHANÎ, el-İmad el-Katib el-Muhammed (1965). *el-Fethü'l-Kussî fi'l-Fethi'l-Kudsî*, (thk. Muhammed Mahmud Subh), Kahire: ed-Dârü'l-Kavmiyye.
- EL-KEYLANÎ, Macid 'Ursan (2002). *Hakeza Zehere Ceylu Selahaddin, Arap Emirlikleri*: Daru'l-Kalem.
- MAHMUD MUSTAFA (1967). *el-Edebu'l-Arabiyyu fi Mısır mine'l-Fethi'l-İslami ila Nihayeti'l-Asri'l-Eyyûbî*, Kahire: el-Müessesetü'l-Mısriyyetü'l-Amme li't-Te'lifi ve'n-Neşr-Darü'l-Katibü'l-Arabî li't-Tabaati ve'n-Neşr.
- EL-MAKDİSÎ, Şihabüddin Abdurrahman b. İsmail b. İbrahim (1997). *Kitabu'r-Revdeteyn fi Ahbari'd-Devleteyn en-Nuriyye ve's-Selahiyye II*, Beyrut: Muessesetu'r-Risale.
- EL-MAKRİZÎ, Takıyü'd-Din Ahmed b. Ali (1948). *İtti'azu'l-Hunefa bi Ahbari'l-Fadimiyyin el-Hulefa III*, Kahire: Daru'l-Fikri'l-Arabî.
- MUHAMMED ZAĞLÛL (1990). *el-Edeb fi'l-Asri'l-Eyyûbî*, İskenderiye: Münşeâtü'l-Ma'ârif.
- MUHAMMED K. HÜSEYN (1957). *Dirâsât fi's-Şi'r fi 'Asri'l-Eyyûbiyyîn*, Kahire.
- MÛNA MUHAMMED BEDR, Muhammed Behcet (2002). *Eseru'l-Hadareti's-Selcukiyye fi Duveli's-Şerki'l-Alemi'l-İslami 'ale'l-Hadareteyn el-Eyyûbiyye ve'l-Memlukiyye fi Mısır I*, Kahire: Mektebetu'z-Zehrau's-Şark.
- EL-MÛNZİRÎ, Zekiyyüddin Ebü Muhammed Abdulazazim b. Abdulkuvva (1988). *et-Tekmile li Vefeyâti'n-Nakle III*, Beyrut.
- ES-SELLÂBÎ, Ali Muhammed (2009). *Selahaddin el-Eyyûbî ve Cuhuduhu fi'l-Kadai Ala'd-Devleti'l-Fatimiyye ve Tahriru Beyti'l-Makdis*, Dımaşk: Daru İbn-i Kesir.
- SELLÂM, Muhammed Zağlûl (1990). *el-Edeb fi'l-Asri'l-Eyyûbî*, İskenderiye: Münşe'etu'l-Ma'ârif.
- EŞ-ŞAMÎ, Ahmet (1991). *Selahüddin ve's-selibiyun Tarihu'd-Devleti'l-Eyyûbiyye*, Kahire: Mektebetu'n-Nehdeti'l-Arabiyye.
- ŞEŞEN, Ramazan (1987). *Selahaddin Eyyûbî ve Devlet*, İstanbul: Çağ Yayınları.
- ŞEYYÂL, Cemâlüddin (1977). *İa'lamü'l-İskenderiyye fi'l-Asri'l-İslami*, Kahire: Mektebetu's-Sekafetu'd-Diniyye.
- YILMAZ, İbrahim (2004). “Sultan Selahaddin ve Onun Etrafında Gelişen Arap Şiiri”, *Nüşa Şarkiyat Araştırmalar Dergisi*, Ankara, Yıl: IV, S.12, s.35-46.